Politická ekonomie jako časopis věnující se ekonomickému výzkumu uveřejňuje statě a analytické studie zaměřené nejen na rozvíjení příslušné teorie, ale informuje také o aktuálních problémech fungování tržního hospodářství. Přináší tak nové poznatky a současně i rozličná stanoviska a názory odborníků k otázkám diskutovaným ekonomickou obcí. Čtenářům i autorům, kteří články podobného zaměření vyhledávají, resp. připravují, je určena tato nová rubrika. Její obsah budou tvořit diskuse nejrůznějšího charakteru od polemik až po příspěvky, u nichž lze předpokládat, že následnou debatu – a už vyhraněnou či souhlasnou – vyvolají.*

POLEMIKA SE SVETOZAREM PEJOVICHEM O TRANSFORMAČNÍ, TEDY NEKLASICKÉ PRIVATIZACI

Václav Klaus, Praha, Dušan Tříška, Praha¹

Motto:

... A nesmíme zapomenout, že nic se nezačíná tak obtížně a nic nepřináší tak pramalou naději na úspěch jako zavádění nového řádu. Tomu, kdo jej zavádí, jsou nepřáteli všichni, kteří se dřív měli dobře. Jeho stoupenci ho hájí opatrně a vlažně, i když si v budoucnu od něj mnoho slibují. Opatrní jsou proto, že se obávají odpůrců, a nedůvěřiví proto, že je v lidské přirozenosti nevěřit novotám, dokud člověka zkušenost nepřesvědčí nezvratnými důkazy o jejich užitečnosti. Výsledkem pak bývá, že odvaha odpůrců roste a oni vyrazí do útoku při první příležitosti, zatímco ti druzí se jen chabě brání, takže vládce i jeho přívrženci jsou pak naráz ve smrtelném nebezpečí.

Niccollo Machiavelli, Vladař, kapitola šestá

Svetozar Pejovich, významný americký ekonom původem z bývalé Jugoslávie, náš dobrý známý, uveřejnil na podzim roku 2005 v časopise *The Independent Review* velmi kritický článek o privatizaci ve střední a východní Evropě.² My osobně, i naše země jako celek, jsme v jeho očích oproti ostatním poměrně obstáli. Přesto – nebo právě proto – máme pocit, že je třeba opravit řadu omylů a desinterpretací, kterých se v tomto textu autor dopouští. Protože se jeho obšírný text týká nepřetržitě probíhající obecné debaty

1) V době vzniku tzv. Scénáře ekonomické reformy působili autoři na československém ministerstvu financí jako ministr, resp. náměstek ministra. V současnosti je Václav Klaus prezidentem České republiky, Dušan Tříška soukromě podniká v oboru informačních technologií. Oba vyučují na VŠE.

2) Svetozar Pejovich: On the Privatization of „Stolen Goods“ in Central and Eastern Europe. *The Independent Review*, 2005, vol. X, No. 2, s. 209-229. ISSN 1086-653. (Viz např. <http://ideas.repec.org/p/icer/wpicer/25-2004.html>, <http://www.icer.it/docs/wp2004/Pejovich25-04.pdf> - pozn. vyd.)

o transformaci postkomunistických zemí, která má i své nemalé politické konsekvence, zabýváme se jeho názory tak podrobně.

Hned v úvodu bychom měli předeslat, že si velmi vážíme Pejovichova mimořádného přínosu k založení jedné významné subdisciplíny moderní ekonomie, *property rights school*, která velmi produktivním způsobem obohatila ekonomickou teorii a v ekonomii do té doby málo specifikovanému a nedostatečně strukturovanému pojmu *vlastnická práva* dodala tolik potřebnou hloubku a složitost. Obohatil nás i svou diskusí kompatibility či nekompatibility formálních a neformálních institucí a pravidel a řadou dalších věcí. Vážíme si i jeho desetiletí trvající kritiky komunismu, včetně jeho jugoslávské varianty.³ Tentokrát však musíme v mnohém nesouhlasit.

O tom, že nejde o nesouhlas nahodilý, či dokonce překvapivý, by měla svědčit i naše relativně bohatá a především, dle našeho soudu, metodologicky konzistentní literární produkce za posledních zhruba dvacet let.⁴

1. Privatizace a transformace

Začneme názvem, který je pro celý jeho článek vysoce relevantní. Pejovich se podle svých vlastních slov zabývá **privatizací „ukradeného“**. Jím silně zdůrazňovaný názor, že znárodnění bylo krádeží, je nám blízký, ale jsme přesvědčeni o tom, že tento názor nesmí oslabovat neutrálnost naší teoretické analýzy a že nesmí neadekvátně iracionalizovat naše vlastní chování v období transformace, resp. naše úsilí o řešení neopakovatelného transformačního úkolu. Tento **transformační úkol je – možná bohužel – něco více než návrat ukradeného**. Zúžíme-li transformační úkol na tuto věc, a mnozí to tak chtěli a chtějí, naše analýza a naše jednání přestávají mít smysl. My jsme to neudělali, i když bylo v České republice formou restituce vráceno fyzickým osobám (jednotlivcům a rodinám), co se vrátit dalo. (Nevíme, je-li to jen náhodou, ale tento privatizační koncept Pejovich vůbec nezmiňuje.) To zbývající, tedy to, co jsme v naší zemi nebyli schopni nebo z různých důvodů nemohli přímo vrátit, už nutně spadá do kategorie privatizace. Slovo privatizace by ale mělo být používáno důsledně bez jakýchkoli adjektiv či přívlastků, nebo• pro privatizaci by nemělo být relevantní, jak stát původně majetek do svých rukou dostal.

V této souvislosti musíme připomenout náš koncept, i Pejovichem zmiňované, kupónové privatizace.⁵ Do spektra používaných privatizačních metod jsme ji vědomě zařadili rovněž jako jistý pokus vracet jak ono ukradené, tak i ono, a to většinou, v průběhu komunismu vytvořené. Naším cílem bylo umožnit, aby si takto vzniklý majetek mohli koupit též ti, kteří byli objektem komunistického režimu. Proto nesouhlasíme s Pejovi-

3) V příloze je nástin Pejovichovy profesní kariéry a velice stručný výběr z jeho rozsáhlé literární produkce.

4) Kromě dále citovaných pramenů jsou to Klaus (1997b, 1997c, 1999, 2004, 2005), Tříška (1994, 1995, 1996).

5) Viz sborník CEP č. 13/2002 a v něm naše příspěvky Klaus (2002a) a Tříška (2002a). Kritická hodnocení této metody lze nalézt na nejrůznějších místech; nijak se jim nevyhýbáme, například v uvedeném sborníku je to příspěvek Mládek (2002), pro který ovšem může být zajímavé jeho porovnání se zcela odlišně laděným textem Mládek (1995).

chem, že „... na rozdíl od západních zemí nemá stát právo ponechat si výnosy z prodeje a dokonce se rozhodovat o tom, jak je použít ...“ (viz předmětný článek, s. 222).

Za prvé si myslíme, že mezi Východem a Západem v tomto smyslu žádný velký rozdíl není, protože například znárodnování po II. světové válce bylo znárodnováním (čili Pejovichovým kradením) stejně tak v Anglii a Francii, jako v Československu, a za druhé to od něho považujeme za postoj koncepčně chybný. Politici, kteří onu „privatizaci ukradeného“ na počátku devadesátých let chtěli nechtěli museli provádět a kteří právě v této chvíli chtěli přispět k znovuvytvoření soukromovlastnické tržní ekonomiky, nemohli přijmout platnost jakékoli vazby sebe sama s těmi, kteří u nás po roce 1948 ekonomiku znárodnovali.

Naše kupónová privatizace byla ostatně koneckonců nejbližší konceptu vracení ukradeného „všem“ občanům (nevíme ale, jestli by se – jakkoli smysluplně – dalo říci majitelům). Pejovichem nabízenou variantu připsat výnosy z privatizace každému občanu na jeho vkladový účet jsme za rozumnou z mnoha důvodů nepovažovali (viz dále). V každém případě jsme ale vycházeli z předpokladu, že je nový stát demokratickou entitou, která je plně oprávněna rozhodovat, jak naloží se svými příjmy, tj. zda a jak je použije pro pokrytí běžných rozpočtových výdajů, zda je případně začlení do některých paralelních státních fondů apod.

Svetozar Pejovich – spolu s námi – považuje privatizaci za dílčí, by• klíčový prvek systémové změny (v jeho terminologii za součást *institutional restructuring*). Spor by se s ním jistě dal vést o relativní váze či významu privatizace v kombinaci s dalšími nezbytnými prvky této změny, ale jeho představa, že jsme byli před 15 lety oslepeni radami „... privatizovat, privatizovat, privatizovat ...“ (s. 210), je zcela mylná. O celku transformačního úkolu jsme dobře věděli a mnohokrát jeho strukturu specifikovali.⁶ Téměř úsměvná se nám v této souvislosti zdá být autorova teze, že jsme neznali *novou institucionální ekonomii, rakouskou školu a školu veřejné volby* a že jsme plně propadli vyprázdňené *neoklasické ekonomii*, která podstatu soukromého vlastnictví nechápe, která předpokládá jen „... nevýznamnou velikost transakčních nákladů ...“ (s. 213) a která nechápe úlohu ekonomických stimulů (*incentives*) v rozhodování lidí. Přes veškerou izolaci našeho odborného života vůči světu jsme před rokem 1989 všechny tyto Pejovichem uváděné myšlenkové zdroje studovali, snažili se je uplatnit i pro naše analýzy ekonomiky socialistického typu a v rámci možností o nich i informovali odbornou veřejnost.⁷

Proto bychom měli říci, že se hlásíme k *mainstreamové ekonomii* s tím, že pečlivě zvažujeme, které podněty a myšlenkové výboje jsou, či nejsou její součástí - už, nebo ještě. Nevíme, jak to vidí Pejovich, ale nás by ani nenapadlo, že by do tohoto *mainstreamu* nepatřily výše zmíněné myšlenkové proudy – od Misese a Hayeka, přes Buchanana a Tullocka či Coaseho, až po raného Pejovice. Prohlašovat tedy například, že v uvažování tvůrců konceptu transformace bylo abstrahováno od role institucí, je dětinské. My jsme to nedělali, a právě proto si dovoluujeme jednomu z tvůrců nové institucionální ekonomie připomenout, že instituce považujeme za **endogenní** a nikoli exogenní veličinu ekonomického systému. Víme také, že má jejich vytváření nenulové časové nároky (formování některých institucí může trvat i celé generace), a víme i to, že je vytvá-

6) Viz nedávný vzpomínkový text, Klaus (2006).

7) Viz například Klaus, Tříška (1987a) či v poněkud širší souvislosti Klaus, Tříška (1987b).

ření institucí spojeno s nenulovými náklady a že pro jejich budování není žádný návod v podobě barvotiskového manuálu.

Svetozar Pejovich v komunismu bezprostředně nežil a zvenčí pozoruje i éru překonávání jeho důsledků. Přesto nechápeme, jak může někomu z nás podsouvat (viz s. 215): „... *implicitní předpoklad, že neformální instituce a zvyky získané během éry socialismu ... nehrají roli ...*“. **Všichni jsme dobře věděli a víme, že významnou roli hrají.** Přesto si nemyslíme, že má Pejovich pravdu, když říká, že „... *institucionální změny vyžadují změny lidských zvyků a návyků a neformálních norem chování ...*“ (s. 217). Za prvé bychom řekli, že změny zvyků a norem chování jsou také institucionálními změnami, a za druhé bychom optimisticky tvrdili, že **institucionální změny nikoli předem vyžadují, ale následně změny chování přinášejí.**

Lidské chování se jistě nemění jen díky změnám formálních institucí. Má nepochybně svou autonomnost, ale určitě není pravda, že se formální instituce nedají smysluplně měnit i bez ex ante proběhlé změny lidského chování. Říká-li Pejovich, že „... *lidé, kteří celá desetiletí žili ve světě arbitrárního komunistického rozhodování, potřebují čas ...*“ (s. 217), pak my říkáme, že nikoli, že žádný čas k dispozici nejen nepotřebují, ale ani ho nemají a neměli. Jsme v tomto smyslu *elasticity optimists* a máme k tomu dobré, dnes už i empiricky prokázané důvody. Lidé jsou homo oeconomicus svou podstatou.

Ostatně, podobná debata se po dlouhá desetiletí vedla – a vede i nyní – o chování lidí v rozvojových zemích, tedy v jiných institucionálních rámcích a kulturách. Na podzim roku 2005 věnoval *CATO Journal* celé číslo nedávno zesnulému Peteru Baue-rovovi a jeho půl století trvajícímu souboji se zastánci tzv. *development economics* a s jejich tezí, že lidé v těchto zemích nereagují na tržní *incentives*, a proto potřebují osvíce- né plánování a zahraniční pomoc.⁸ Autority jako M. Friedman, T. Sowell, J. Buchanan, A. Sen a další tam přesvědčivě argumentovaly, že tomu tak není. My jsme si obdobně více než jisti, že totéž platí i pro lidi z bývalých komunistických zemí. Žádný specifický „oddalovaný čas“ pro transformační změny není potřebný, a i kdyby, jak jsme již řekli, není k dispozici.

S Pejovichovými útoky na naši metodologickou nepřipravenost jistě souvisí i jeho povzdech ohledně středoevropských pseudoekonomů, které on v posledních patnácti letech často potkával v cizině a kteří „... *změnili tvář, napojili se na západní univerzity, OSN, Evropskou unii, Světovou banku a další západní instituce a byli rychle prohlášeni za mezinárodně uznávané transformační experty ...*“ (s. 218). To zlobilo a zlobí i nás, ale trouláme si říci, že se – například v naší zemi – na transformaci dominantně podíleli ekonomové, kteří tvář měnit nemuseli. Ti, o nichž mluví Pejovich, u nás v klíčové chvíli šanci nedostali, a proto i oni od nás odcházeli do mezinárodních institucí, kde jim k nové kariéře pomohl odvěký demokratický deficit těchto institucí. Ty – bez kontroly voličů – spouště těchto lidí zajistily velmi pěkný (protože málo odpovědný) život. Koneckonců, setkali se tam se sobě rovnými, s těmi, kterým lze právem vytýkat, že se třeba nikdy ani nesetkali s výsledky práce Hayeka, Buchanana a (raného) Pejovice.

My ovšem nyní diskutujeme s **pozdním** Pejovichem, pokoušejícím se, zopakujme, o zobecnění postkomunistického vývoje v zemích střední a východní Evropy.⁹ Tyto

8) *CATO Journal*, 2005, vol. 25, No. 3.

9) Související, či obdobné cíle lze nalézt v mnoha jiných pracích, například Frydman, Rapaczynski, Earle (1993), Simoneti, Trška (1994), Bokros (2001), Kočenda (2001).

zobecňující ambice my v této chvíli nemáme. Naším východiskem je (nepochybně exkluzivní) zkušenost jedné země, Československa, později České republiky. V tom by ale žádný problém být neměl. Existující širší kontext vnímáme a cítíme.

Východí Pejovichovy předpoklady, s nadějí, že je nebudeme desinterpretovat, shrneme takto:

1. soukromý podnik je vždy efektivnější než podnik státní;
2. postkomunistický stát má svobodnou volbu jak postupovat, například v tom, zda a jak pozdrží průběh privatizace, nebo v tom, že likvidaci komunistických institucí a vytvoření institucí doprovázejících a podporujících demokracii a tržní ekonomiku může provést v optimálním uspořádání kroků a při optimálních nákladech;
3. touha ovládat svět a regulovat společnost je charakterovou vadou pouze komunistů;
4. stát (v tomto případě postkomunistický stát!) je schopen rozpoznat, které z jeho podniků mají nenulovou hodnotu, umí tyto podniky efektivně prodat, a co víc, dokáže utržené prostředky „spravedlivě“ rozdělit mezi občany.

Pokusíme se ukázat, že v těchto věcech máme v mnohém jiný názor, že odlišnost těchto názorů není způsobena naší metodologickou ignorancí a že je to Pejovich, kdo si občas protřečí.

2. Efektivnost soukromého podniku vs. efektivnost ekonomiky na bázi soukromého sektoru

Věříme – spolu s drtivou většinou liberálních, a snad i s některými neliberálními ekonomy – že je soukromý sektor efektivnější než sektor státní. Za triviální považujeme, že má soukromý vlastník jinou motivaci, že je jiná cílová funkce jeho chování, že jsou jiná i omezení, kterým jeho podnik čelí. V tom nic nového říci neumíme a nechceme. Z hlediska privatizace celé země (čili tisíců podniků), jako prvku transformačního procesu, jako součásti systémové změny, je to však poněkud složitější. Soukromý podnik nelze takto zjednodušeně idealizovat. Nikdy jsme – asi na rozdíl od našich domácích, socializujících kritiků – nepochybovali o tom, že se i soukromý vlastník či podnikatel může dopouštět nejružnějších omylů, či dokonce protiprávností, že může být velmi neefektivní a že může zkrachovat. Proto jsme předvíдали, že v rámci transformace nastane evoluční proces, v jehož rámci to budou tisíce podnikatelů zkoušet, aby aspoň někteří z nich uspěli. Věděli jsme i to, že je v tomto procesu vítězů vždy podstatně méně než poražených.¹⁰

Důležitý rozdíl mezi soukromým a státním podnikem jsme viděli např. u jejich exitu z důvodů neefektivnosti, resp. volby prostředků, kterými se mu bude jejich majitel snažit zabránit. Za empiricky prokázané považujeme to, že je-li tímto majitelem stát, bude (a to i navzdory dnešní evropské legislativě) používat i takové obranné nástroje, jakými jsou přidělování státních zakázek, promíjení plateb sociálního pojištění, poskytování dotací apod. Protože soukromý podnik takové metody k dispozici nemá, buď svou efektivnost zvýší, nebo musí odejít z trhu. Proto si dovoluujeme říci, že teprve v tomto slova smyslu se dá spolehlivě říci, že ty soukromé podniky, které na trhu setrvávají, jsou efektivnější než podniky státní.

Tento jemný rozdíl není vůbec nepodstatný a přiznejme, že asi jen s málokým bychom si vůbec troufali o něm zavést řeč. To samozřejmě neplatí v diskusi s tak význam-

10) Tříska (1991a, 1991b).

ným představitelem institucionální ekonomie, jakým Pejovich, zopakujme, nepochybně je. Dokonce nám tato příležitost umožňuje výklad ještě zjemnit a poukázat na problém efektivnosti podniků, které se stanou soukromými díky významné privatizační aktivitě státu. U nás je toho téměř dokonalým příkladem automobilka AZNP Mladá Boleslav, dnešní Škoda Auto a.s., na níž jsme se z titulu svých funkcí na federálním ministerstvu financí též podíleli a která je u nás prezentována jako nejúspěšnější privatizační počín.

S úspěchem tohoto podniku je to trochu složitější. Ve snaze jej zajistit byla, zcela v duchu všech tehdejších doporučení, státem provedena náročná finanční restrukturalizace této firmy. Vlastním předmětem privatizace byl proto až „očištěný podnik“, tj. podnik ve stavu, v jakém se žádná reálná firma nikdy nevyskytuje.¹¹ A ani po privatizaci se vláda o finanční zdraví Škody Auto a.s. samozřejmě nepřestala zajímat. V kontextu tohoto výkladu tedy snad nikdo nebude považovat za nevýznamné drobnosti to, že žádný jiný ředitel žádné jiné firmy u nás nikdy neměl stejnou možnost kdykoli se setkat s libovolným členem vlády a obdobně že se každý ministr s ředitelem Škody Auto a.s. vždy rád nechal vyfotografovat.

Neboli úspěch či neúspěch nového soukromého majitele podniku vždy závisí na mnoha faktorech, mezi které jistě patří i zde naznačený vládní před- a poprivatizační servis. Zbývá pak již jen dodat, že v postkomunistických podmínkách takový servis nebylo možné poskytnout každému privatizovanému podniku již jen proto, že jich u nás tehdy byly asi čtyři tisíce. I z výše uvedených důvodů je třeba s tezí o vyšší efektivnosti konkrétního soukromého majitele nakládat mimořádně opatrně.

V duchu zde zavedených jemností diskuse chceme tedy ještě jednou zdůraznit, že v podmínkách tranzitivní ekonomiky nemůže být vlastním cílem privatizace bezprostřední úspěch či zvýšení efektivnosti každého jednotlivého podniku. Cílem je systémové zvýšení efektivnosti ekonomiky jako celku.¹²

V uvedeném ohledu je samozřejmě pravým opakem příkladu s AZNP naše kupónová privatizace. Jednou z jejích předností byla její „anonymita“. Kus jako kus – všechny podniky byly hozeny do stejné vody. Na cestu dostaly jen transformační polštáře¹³ (jejichž význam se ukázal hned poté, co se vyprázdnily), zbytek byl na nových vlastnících. Zejména na jejich schopnostech záleželo, zda jejich podniky přežijí, nebo ne. Nedává tedy žádný smysl vinit za případné nepřežití stát, konkrétní politiky, nevhodnou metodu privatizace, či dokonce konkrétní právní formu podnikání.

11) K „restrukturalizaci“ tohoto typu viz Klaus (1991).

12) Klaus (1993a, 1993b), Tříška (1992).

13) Klaus (1994).

3. Volba optimálního řazení transformačních kroků vs. ambice sociálního inženýrství

Mnohokrát jsme v minulosti¹⁴ argumentovali, že v demokratické společnosti nelze usilovat o konstruktivismus neboli o inženýrský *masterminding* lidských osudů. I proto jsme tak rezolutně odmítali rady J. Stiglitze¹⁵ a jemu podobných ekonomů, že máme naši transformaci „dávkovat“ jako v Číně.¹⁶ Vždy jsme věděli, že realita je mixází spontánnosti a konstruktivismu, evoluce a záměru, nečekaného a plánovaného. Kritizovat neoptimálnost řazení fakticky provedených reformních kroků v libovolné reálné zemi je proto laciné a hlavně nesprávné. Nikdo z nás nebyl a ani nemohl být demiurgem systémové změny. Mnoho věcí se proto událo jinak, než jsme chtěli a než jsme považovali za správné.

Týká se to mnoha, ne-li skoro všech aspektů řazení jednotlivých transformačních kroků. Jedním takovým příkladem, který jsme zrovna my kombinací řady okolností zvládli, je možnost či nemožnost „spuštění“ liberalizace cen a zahraničního obchodu v závislosti na té či oné makroekonomické situaci. Nicméně bezkonkurenčně nejzákeřnějším mystériem budování kapitalismu je tvrzení, že tvorba právního (institucionálního) rámce a zajištění jeho vynutitelnosti musí předcházet vlastnímu zahájení transformace. Tento mýtus sdílí i Pejovich, když na s. 215 píše: „... *právní stát (rule of law), důvěryhodnost vlastnických práv a vynutitelnost smluv ... musí předcházet zahájení privatizačního procesu.*“ Obdobně se vyjadřuje na s. 222: „... *Důvěryhodná vlastnická práva jsou základním předpokladem úspěšné privatizace.*“ Nebezpečnost tohoto bludu spočívá i v tom, že se stalo politicky nekorektní proti němu vystupovat. Ještě dnes je na hranici politické sebevraždy připomínat, že

a) nový institucionální rámec, včetně Pejovichovy *důvěryhodnosti vlastnických práv*, je **cílem (nikoli předpokladem) transformačního procesu**,

b) i kdyby neplatil bod a), postkomunistický stát **nemá dostatečnou volbu**, jak ty či ony transformační kroky uspořádá – z mnoha důvodů je mnohdy ideálně uspořádat nemůže.

Diskusi k bodu a) začneme konstatováním, že potřebu vynutitelného *rule of law* jsme cítili mimořádně silně i my. Na druhé straně by i malé dítě mělo pochopit, že pokud by postkomunistický stát dokázal rovnou zavést skvělý *rule of law*, který dokonale odměňuje dobro a trestá zlo, vymykalo by se zdravému rozumu, proč by se na takovém státu ještě něco mělo měnit, proč by se měl tento ideální stav světa transformovat (či dokonce privatizovat). Dovolíme si též touto cestou Pejoviche informovat, že k šíření uvedeného mýtu se okamžitě přidávají všichni zapřísáhlí odpůrci privatizace, nebo• zejména oni hned pochopí význam nerealizovatelnosti tohoto požadavku. I u nás byly a jsou útoky proti privatizaci založeny na údajné legislativní nepřipravenosti státu – zejména na jeho neschopnosti vstřebat prudký nástup soukromého podnikání a neschopnosti čelit maso-

14) Viz například Klaus (1997a).

15) Joseph Stiglitz (nar. 1943): zdobí jej mimořádná akademická kariéra, za níž po zásluze získal Nobelovu cenu – viz Sojka (2002), Trška (2002b). V našich souvislostech je ale jeho váha dána zejména jeho politickými funkcemi předsedy Rady ekonomických poradců prezidenta Clintona (1995-97) a dále pak hlavního ekonoma Světové banky (1997-2000).

16) Námi kritizované Stiglitzovy názory na transformaci lze v jistém souhrnu najít například ve Stiglitz (1999); kritická reakce je například v Klaus (2002b).

vému prání špinavých peněz, hromadnému zneužívání privilegovaných (*inside*) informací apod. Právě v tom tedy shledáváme rovněž u Pejoviche zásadní nepochopení věci.

V návaznosti na to bychom ale chtěli dodat ještě jednu důležitou věc, jeden dodatečný argument. I prostý *self interest* hlavních aktérů transformace je (čili i nás) nutil uvažovat přesně opačně, než se domnívá Pejovich. Protagonisté privatizačního procesu totiž věděli, že jsou ve velkém osobním ohrožení, a to právě díky nevyhnutelné a ničím nezaměnitelné institucionální nedostatečnosti státu, který „za pochodu“ budovali. Jinak řečeno, velice dobře jsme od začátku věděli (a později na vlastní kůži zažili), jak mimořádně obtížné je obhajovat případné, ale nutně vznikající transformační *nehody* a že naopak není nic jednoduššího, než kritizovat a někdy až kriminalizovat činnost naši či našich spolupracovníků. Přitom technicky (i soudně) je téměř nemožné dostatečně rychle a jasně rozlišit, která z *nehod* je skutečně systémová, tj. která je důsledkem systémového defektu a vyžaduje příslušné institucionální přizpůsobení – změnu zákona, založení nového úřadu či samostatné složky policie apod. – a která *nehoda* je jen selháním konkrétních lidí, či konkrétní firmy, či dokonce pouhou náhodou.

Nedostatečný – a opakujeme, že nevyhnutelně nedostatečný – stav legislativně právního prostředí tedy umožňuje útočit na privatizaci a její protagonisty i pomocí jimi nikdy a nijak neovlivnitelných *nehod* privatizačního či obecného typu, a to ve výrazně nebezpečnější podobě, než je tomu u podobných *nehod* v netransformujících se ekonomikách. Velice obtížně se veřejnosti říká, že se těmto problémům nelze ve chvíli transformace vyhnout, či dokonce že teprve na jejich základě a díky nim vznikají námi **hledané** instituce, jejich konkrétní agenda a jejich schopnost tuto agendu fakticky realizovat.

Nezapomeňme při tom, že příčinou popisovaných *nehod* je i vnitřní rozpornost samotné privatizace, kdy stát je nucen konat něco, co mu z principiálních důvodů nepřísluší a co neumí. Privatizace je, nepochybně a zcela správně, **věcí veřejnou**. Ale zároveň jde o soukromoprávní transakci, pro kterou je normální, když svůj majetek prodává jeho skutečný, tj. soukromý vlastník. Z povahy soukromého vlastnictví vyplývá, že takový prodávající je velmi výrazně zainteresovaný na výsledku a že je v tomto smyslu nepodplatitelný. Prodá-li svůj majetek výhodně, nebo naopak nevýhodně, je jeho **soukromá věc**. Státu do toho nic není a nemělo by jej v principu zajímat ani to, jak funguje podnikatelova interní kontrola, tj. jak efektivně dokáže soukromý podnikatel vymýtit případnou korupci v řadách svých zaměstnanců. Takový podnikatel se případnými odhalenými jistě nechlubí, veřejnost do nich jistě nezasvěcuje.

V případě státního vlastnictví žádná taková internalizace problémů nepřipadá v úvahu, alespoň pokud mluvíme o demokratické společnosti, resp. o vytváření demokratické společnosti. Jak již bylo řečeno, všechny faktické, ale i domnělé *nehody* týkající se státního majetku se okamžitě a naprosto správně stávají věcí veřejnou, což ovšem, z povahy věci, silně komplikuje jakékoli nakládání s tímto státním majetkem. Na první pohled neřešitelná se tedy musí jevit situace, kdy, jak tomu bylo u nás, ve státním vlastnictví je v zásadě všechno a současně s tím, což je zde naše hlavní téma, teprve vzniká **legislativně právní ochrana** protagonistů privatizace.

Diskuse k bodu b) se již zabývá vlastní možností inženýrsky fázovat transformační kroky. Sám Pejovich uvádí (na s. 217), že: „... *skutečný výsledek transformace závisí na těch, kdo institucionální změny realizují, stejně jako na těch, kdo je formulují* ...“. Hned vzápětí, rovněž správně, upozorňuje, že všichni tito hráči mají svou minulost a že jsou

tak či onak dotčení tím, že celý svůj dospělý život strávili v institucionálním uspořádání, které má být měněno. To je, samozřejmě, banální pravda. Problém spatřujeme v tom, že si autor neklade daleko závažnější otázku: do jaké míry má (či může mít) postkomunistický stát celý transformační proces pod svou kontrolou. Možná je to ale u Pejoviche pochopitelné, neboť i nás k ostrému vidění tohoto problému přiměla až realita. Celkem rychle jsme začali rozlišovat, co je, či naopak není shora ovladatelné, případně co je, a chceme či nechceme, výsledkem spontánního procesu (tj. často nahodilých výslednic nejrozličnějších politických a ekonomických sil a zájmů). Kladli jsme si proto otázku, jak daleko může sahat naše snaha o „optimalizaci“ transformačního procesu, tj. *de facto* naše sociálně inženýrská ambice. Do jaké míry je jakákoli vláda schopna jednotlivá transformační opatření řadit a správně časovat? Na jaké impulsy společnosti je třeba reagovat hned a které je možné ponechat dalšímu vývoji? Je například možné zahájit privatizaci před deregulací cen? Lze naše státní podniky privatizovat v prostředí, které nemá kvalitní obchodní zákoník?

Kdyby bylo ideální řazení možné, měl by být ten který transformační krok pozdržen, dokud nebude proveden krok jiný. Jak jsme ale již mnohokrát argumentovali, transformace má své spontánní složky a těm se nelze bránit, resp. ubránit. Mimořádně silně to platí pro privatizaci. Tu odkládat nelze, protože **tak či onak stejně proběhne** – například jako tzv. *prichvatizacija* (v Rusku), spontánní privatizace (v Maďarsku), či tzv. odstátnění veřejnoprávního TV kanálu (v České republice). Důvodem je to, že spolu s komunismem zanikne, v podstatě během několika hodin a dnů, i skutečný tehdejší „hospodář“ státního majetku, stranicko-byrokratický aparát. Ten sice dobře hospodařit neuměl, ale celkem efektivně jej ochránil před „vnějšími nájezdy“.

4. Komunismus vs. obecný socialismus

Celou jednu kapitolu diskutovaného článku (s. 216-222) věnuje Pejovich otázce dekomunizace společnosti. Je to pro něj natolik závažné téma, že tento proces dává do vztahu s denacifikací Německa po II. světové válce. Sice připouští, že i denacifikace se nakonec trochu vytratila, nicméně stále má za to, že byla razantnější, než jak proběhlo ve střední a východní Evropě očistění státu od komunistů.

Pejovich považuje za chybu, že (s. 217) „... *Po roce 1989 nebyly komunistické strany postaveny mimo zákon ... nebyly prohlášeny za zločinecké organizace ...*“. Dokonce hledá korelaci mezi touto chybou a nedostatky transformačního procesu, což je něco, co nás, kteří jsme transformační proces prováděli, nikdy nenapadlo. My bychom řekli – tehdy i nyní – že je korelační koeficient tohoto funkčního vztahu statisticky nevýznamný. Pejovich to však vidí jinak a svůj analytický úkol formuluje takto: „... *institucionální restrukturalizace přinesla odlišné výsledky ... dokonce v tak kulturně podobných zemích jako Česká republika a Slovensko ... a proto je třeba se ptát, kdo konkrétně byl nositelem změn, jaké měl zájmy a motivace ...*“. Tuto potřebu zakládá zejména na svém přesvědčení, že se bývalí komunisté nikdy nezbaví svých stereotypů uvažování a zejména (viz s. 218) „... *kdykoli jim vznikne nějaký problém, chtějí ho řešit pomocí státu ...*“ a že tyto bývalí komunisté (s. 221) „... *díky svým zvykům a návykům z minulosti ... třeba ne vždy vědomě upřednostňují politická řešení oslabující vlastnická práva a posilující regulaci ...*“.

Pro plné pochopení, koho má Pejovich na mysli, uveďme, že jeho prvním příkladem je Zoran Djindjich¹⁷, u kterého Pejovichovi vadí (viz s. 218), že tento pozdější symbol demokratických a tržních reforem v Srbsku „... ještě koncem 80. let váhal se zařazením privatizace do programu nově konstituované Srbské demokratické strany ...“, aby posléze nezaváhal „... poslat přihlášku do socialistické internacionály ...“. Jako druhý takový příklad bývalého člena komunistické strany Pejovich uvádí Poláka Grzegorze Kołodka¹⁸, i nám dobře známého zastávce levicových (socialistických) představ o nezastupitelnosti státní regulace.

Pejovichův antikomunismus je trvalý a z jeho úst to není jeden z mnoha výkřiků poplatných dnešnímu, zejména evropskému (či českému) uspořádání politických sil. Bere proto jeho názory velmi vážně, nicméně hned upozorníme, že komunismus se v Evropě zabydlel v nejrůznějších podobách a nám se zdá, že Pejovich, zřejmě ovlivněn jugoslávskou variantou komunismu, zaměňuje komunistickou indoktrinaci se standardním levicovým (socialistickým) přesvědčením.¹⁹

Jeho názor tedy považujeme za chybný, či přinejmenším za nikoli obecně platný. Na konci osmdesátých let u nás nebyla žádná armáda skutečných komunistů. V milionové „armádě“ straníků byla většina těch, kteří měli legitimaci KSČ jen kvůli svým osobním zájmům. Mnozí z nich přivítali pád komunismu s nadšením, protože i jim nový režim umožnil daleko lépe uplatňovat jejich ambice a zájmy.

Proto tolik nejde o „návyky z minulosti“. Spíše jde o tíhnutí k rovnostářství, k odporu k elitám (představovaným obvykle „cizáky“) a k úspěchu jen některých. A pokud se tedy ve druhé polovině devadesátých let vrací mínění většinové české společnosti k uvedeným „stereotypům“, je to spíš charakteristické pro současný evropský socialismus než pro náš původní komunismus.

Domníváme se, že pokud by Pejovich strávil posledních 16 let s námi, byl by to určitě on, kdo by považoval postoje například již zmíněného J. Stiglitze za nebezpečnější, než byly Djindjichovy námluvy se socialistickou internacionálou, Kołodkovy představy o regulaci trhu, či požadavky Miloše Zemana na založení ministerstva pro strategické plánování. V naší zemi by například nikdy nemohlo dojít k ustavení silně antiliberální, organizačně nesmyslné a personálně zdevastované *Komise pro cenné papíry*, nebýt Stiglitzovy přímé osobní angažovanosti. Pro účely naší argumentace se však ještě lépe hodí Stiglitzovo mimořádně agresivní tažení proti ruským radikálním reformátorům jako Boris Fjodorov, Jegor Gajdar, Anatolij Čubajs, tedy lidem, kteří byli v komunistické éře členy KSSS.

17) Zoran Djindjich (Džindžič, nar. 1952): vystudoval Bělehradskou univerzitu a poté pokračoval ve studiu filozofie ve Frankfurtu u profesora Habermase. Doktorát získal na univerzitě v Kostnici. Do Jugoslávie se vrátil v roce 1989. Již jako předseda vlády se stal dne 12. března 2003 obětí atentátu.

18) Grzegorz W. Kołodko (nar. 1949): profesor a doktor věd v oboru ekonomie, absolvent SGH (dříve SGPiS, dnes též Warsaw School of Economics) a stipendista Fulbrightovy nadace. Účastník známých *diskusí u kulatého stolu* (jaro 1989), místopředseda vlády a ministr financí ve vládách, které vedli W. Pawlak (1994-1995), J. Oleksy (1995-1996), W. Cimoszewicz (1996-1997) a L. Miller (2002-2003).

19) Ilustrativní může být informace, nevíme, jak ověřená, ale jistě příznačná, že Zoran Djindjich měl za svých studií ve Frankfurtu pravidelně navštěvovat největší levicové knihkupectví Libresso, kde v té době údajně pracoval i Joschka Fischer.

Samozřejmě nepopíráme, že desítky let života v institucionálním uspořádání komunistického státu má na myšlení lidí nějaký dopad. Ale například naše domácí spory ohledně ekonomické transformace se neformovaly podle minulého členství či nečlenství v komunistické straně. Jakkoli je politicky lákavé vyslovit opačný názor, takového politického populismu nejsme schopni.

Zároveň je třeba přiznat, že v této mimořádně citlivé otázce je jistě mnoho nezodpovězeného a zřejmě bude ještě dlouho trvat, než naši minulost beze zbytku pochopíme, nebo se na ni alespoň dokážeme podívat s patřičným odstupem a bez dnešních osobních, společenských, či dokonce politických zábran. Nicméně aby si tato diskuse s Pejovichem vůbec zasloužila akademický statut, měli bychom jít s kůží na trh a předložit k úvaze svou vlastní hypotézu. Třeba tu, že Pejovich v uvedené věci nepatřičně zobecnil jugoslávskou zkušenost, kdy ideologická indoktrinace (někdy označovaná jako *titoismus*) byla těsněji korelována se členstvím v jejích, na naše poměry až neuvěřitelně liberální komunistické (či socialistické?) straně.²⁰ Naše hypotéza by pak mohla pokračovat i tak, že jugoslávská komunistická strana se společností neodcizila do té míry, do jaké se to u nás podařilo KSČ, například po roce 1968. Členství v jugoslávské komunistické straně tedy nemuselo být natolik formální, jak se stalo zvykem u nás. Pejovich proto může mít pravdu v tom, že **pro významnou část jugoslávských komunistů reprezentovalo jejich členství skutečně titoistické, silně socialistické přesvědčení.**

U nás tomu ale bylo zjevně jinak. Pejovichovu kritériu jistě neodpovídalo rozdělení naší ekonomické obce v 70. a 80. létech, a jak již bylo řečeno, ani pozdější rozdělení formací bojujících o konečnou podobu naší transformace.

5. Úkoly státu vs. reálná schopnost je realizovat

Patří k Pejovichově noblese, že se neomezuje na kritiku, ale že předkládá i své vlastní návrhy. Již jsme naznačili, že se podle něho mělo postupovat tak, že stát prodá svůj majetek a takto získané výnosy rozdělí mezi obyvatelstvo. Snad ani nemůžeme uvěřit, že by takovýto heroický konstruktivistický úkol chtěl státu (jakémukoli, i postkomunistickému) uložit prominentní člen *Mont Pelerin Society*, zakladatel *property right school* a významný představitel institucionální ekonomie. Naše pochybnosti (či dokonce rozpaky) vyplývají z toho, že postkomunistický stát by měl být podle Pejoviche schopen

1. vyřešit problém oceňování podniku;
2. technicky zvládnout vlastní transfer podniku z jedné osoby na druhou;
3. získané prostředky nějak „spravedlivě“ rozdělit.

Bod 1. se odvíjí od problému nalezení hodnoty (ceny) čehokoli, co nebylo a není na trhu, co nebylo a není po dostatečně dlouhou dobu předmětem nabídky a poptávky. Pro velkou většinu podniků je (za všech okolností) jejich oceňování „jedním velkým tajemstvím“, což lze doložit například výčtem metodik používaných nejrozličnějšími poradenskými firmami.²¹ Dnes již víme, že v zásadě každý příslušně motivovaný účetní umí o libovolném podniku prokázat, že má libovolnou hodnotu, třeba i nulovou, či (je-li potřeba) dokonce zápornou. Světově proslul případ ENRON. U nás jsme se o téže prav-

20) O paradoxu, že relativní vyspělost Jugoslávie nemusela být pro její pozdější transformaci výhodou, jsme se zmínili v Klaus, Tříška (1995).

21) Jedna z prvních knih, které se nám tehdy dostaly do ruky, je Copeland a kol. (1990).

dě nedávno přesvědčili v přímém přenosu, kdy byla ex post (!) oceňována nejdříve znárodněná a pak hned zase privatizovaná jedna z nejvýznamnějších bank (IPB).

K oceňování našich podniků v oněch letech 1990-1993 lze pak již jen dodat, že se tak muselo stát v době, kdy se podniky měly vyrovnat se zcela novým daňovým systémem, kdy musely jinak účtovat a kdy se jim rozpadly všechny dosavadní „trhy“, tj. státem garantované dodavatelsko-odběratelské vztahy, například zahraniční obchod v rámci RVHP včetně „výměny zboží“ se SSSR. V uvedených letech nemohl mít důvěryhodnou informaci o hodnotě privatizovaných podniků nikdo, tím méně pak stát.

Naše poznámky sub 2. jsou hodně technicistní, ale i tak je vhodné zdůraznit, že na rozdíl od rohlíků, elektroniky apod. reprezentuje, i při známé ceně, prodej podniku mimořádně komplikovanou a velmi nákladnou proceduru. Takzvané *mergers and acquisitions* zaměstnávají rozsáhlé poradenské a právní kapacity a nezřídka trvají i několik let. Asi tedy nepřekvapí, že transakční náklady na tyto podpůrné činnosti mohou být vyšší, než je hodnota toho, co má být privatizováno.

Je-li předmětem transakce podnik, který patří státu, ke všem již uvedeným těžkostem přistoupí i mimořádná politická citlivost případného prodeje. Pro libovolnou opoziční (či menší koaliční) stranu je každý privatizační pokus dobrou příležitostí vyříditi si účty s vládou, či s některým jejím členem. U nás lze tyto politické hrátky ilustrovat na nedávných pokusech prodat UNIPETROL.

Nejvážnější jsou ovšem naše výhrady sub 3. Pejovichův návrh, pokud mu dobře rozumíme, jakoby naznačuje, že tento klasik institucionální ekonomie zapomíná, že **hledání nové vlastnické struktury je vlastním jádrem řešeného institucionálního problému** a že vytvoření libovolných nových institucí (tedy i těch vlastnických) **vždy něco stojí** – nemluvě o nákladech rušení institucí starých. Již jsme naznačili, že podle našich zkušeností mohou být tyto institucionálně-transakční náklady leckdy větší než případné privatizační výnosy. Dokonalou evidenci by v tomto směru mohlo poskytnout účetnictví Treuhand Anstalt, tj. instituce zajišťující, při mimořádných transakčních nákladech, privatizaci bývalé NDR.

6. Shrnutí a závěry

Snad jsme dali dostatečně najevo, že i když v tomto textu používáme některé ostřejší soudy, Pejovichova přínosu pro rozvoj ekonomického myšlení si velmi vážíme. Dokladem snad může být i to, že u autora menšího kalibru bychom možná váhali, zda se pustit i do témat, která se snadno dostanou na samotnou hranici metodologického detailu, nebo, při zlovolném výkladu, společenské a politické korektnosti.

Kromě jiného jsme tedy chtěli ukázat, čím je pro nás *mainstream economics* a že jsme si vědomi poznatků, které Pejovich doporučuje nositelům institucionální restrukturalizace. Bez ohledu na to, jak efektivně se nám podařilo uvedených poznatků využít, na rakouské škole, transakčních nákladech, koncepci *public choice* apod. jsme – tak říkajíc – vyrůstali, a to, pro Pejovice možná překvapivě, přestože naše mezinárodní kontakty byly v té době téměř neexistující.

Právě z této metodologické základny pro nás ovšem vyplývalo, že **vybudování nových institucí bude jistě trvat déle a vyžadovat větší náklady, než by si leckdo třeba i přál**. V nově vznikající ekonomice jsme za nejobtížnější (a nejnákladnější) úlohy považovali:

- vznik vyspělého (zralého) podnikatelského stavu, jehož interní vztahy již budou založeny především na vzájemné důvěře,
 - zavedení přehledného právního rámce a jeho dostatečně rychlé vynutitelnosti.
- Ještě jednou proto zopakujme, že nic z toho není možné, z definice, dosáhnout v krátkém časovém období. Právě proto ovšem nedává žádný smysl těmito středně a dlouhodobými **cíli** podmiňovat zahájení transformačního procesu.

Literatura

- Bokros, L.:** Rozdílné cesty visegrádských dvojčat k relativní prosperitě. *Finance a úvěr*, 2001, č. 4.
- Copeland, T. a kol.:** *Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies*. New York, John Wiley and Sons 1990..
- Frydman, R., Rapaczynski, A., Earle, J.S.:** *The Privatization process in Central Europe*. New York, Central European University 1993.
- Klaus, V.:** Budeme podniky privatizovat, anebo sanovat? In *Nemám rád katastrofické scénáře*. Praha, Sagit 1991.
- _____ (1993a), Privatization Experience: The Czech Case. Přednáška pro International Chamber of Commerce Meeting, Cancún, Mexico, 21. října 1993.
- _____ (1993b), The Ten Commandments of Systemic Reform, The Group of Thirty, Vienna, April 1993. Republished in *The Rebirth of Liberty in the Heart of Europe*. Washington D.C., CATO Institute 1997.
- _____ Transformation Rules: The Hypothesis of Two Cushions. In *Dismantling Socialism: An Interim Report*. Praha 1994.
- _____ (1997a), Systemic change: The Delicate Mixture of Intentions and Spontaneity. In *The Rebirth of Liberty in the Heart of Europe*. Washington D.C., CATO Institute 1997.
- _____ (1997b), *The Rebirth of Liberty in the Heart of Europe*. Washington D.C., CATO Institute 1997.
- _____ (1997c), A Short or Long Way to Privatization: The Czech Experience. In Leube, K.R., Petroni, A.M., Sadowsky, J.S., ed., *An Austrian in France*. Torino, La Rosa 1997.
- _____ *Země, kde se již dva roky nevládne*. Praha, CEP 1999.
- _____ (2002a), K desátému výročí kupónové privatizace. In *Kupónová privatizace. Ekonomika, právo a politika*. Praha, CEP 2002, č. 13.
- _____ (2002b), Nobelova cena, Prof. Stiglitz a jeho soudy o české ekonomice. *Lidové noviny*, 3. ledna 2002.
- _____ Dynamika postkomunistické transformace a její alternativní výklady. In *Rok první*. Praha, Knižní klub 2004.
- _____ What Lessons Can Be Learned from Privatization in a Post-Communist Country: The Czech Experience. World Economic Development Congress, Washington D.C., September 1998. In *On the Road to Democracy*. Dallas, Texas, National Center for Policy Analysis 2005.
- _____ Před patnácti lety se u nás začal rodit kapitalismus. *Mladá fronta Dnes*, 11. ledna 2006.
- Klaus, V., Tříška, D.** (1987a), James McGill Buchanan – Nobelova cena za ekonomii 1986. *Ekonomicko-matematický obzor*, 1987, č. 2.
- _____ (1987b), Economie Nicholase Kaldora - nová ekonomie, nebo jiné ambice? *Politická ekonomie*, 1987, č. 9.
- _____ Recenzní zamyšlení nad knihou Jánose Kornaie „Socialistický systém: Politická ekonomie komunismu“. *Finance a úvěr*, 1995, č. 3.
- Kočenda, E.:** Transformace a konvergence ve střední a východní Evropě. *Finance a úvěr*, 2001, č. 4.
- Mládek, J.:** Voucher Privatisation in the Czech Republic and Slovakia. In *Mass Privatization: An Initial Assessment*. Paris, Centre for Co-operation with the Economies in Transition OECD 1995.
- Mládek, J.:** Kupónová privatizace – politický úspěch, ekonomické selhání. In *Kupónová privatizace. Ekonomika, právo a politika*. Praha, CEP 2002, č. 13.
- Simoneti, M., Tříška, D., ed.:** *Investment Funds as Intermediaries of Privatization*. Ljubljana, CEEP 1994.
- Sojka, M.:** Asymetrické informace a jejich důsledky pro metodologii ekonomie. In *Ekonomika, právo a politika*. Praha, CEP 2002, č. 19.

- Stiglitz, J. E.:** Whither Reform? Ten Years of the Transition. Keynote Address Paper prepared for the Annual Bank Conference on Development Economics, Washington, D.C., April 1999.
- Trška, D.** (1991a), *Political, Organizational, and Legislative Aspects of Mass Privatization, Privatization in Central and Eastern Europe*. Ljubljana, CEEP 1991.
- _____ (1991b), O vítězích a poražených, *Sobotní telegraf*, 13. června 1991.
- _____ Privatization and Corporate Governance in Eastern Europe: Comment. In *Central and Eastern Europe Roads to Growth*. Seminar in Baden, Austria, April 15-18, 1991, International Monetary Fund, Washington 1992
- _____ Postprivatizační restrukturalizace vlastnictví. In *Dnešní fáze restrukturalizace vlastnických vztahů v ČR - úspěchy a problémy*. Česká společnost ekonomická, září 1994.
- _____ Post-privatization Securities Markets. In *Mass Privatization: An Initial Assessment*. Paris, Centre for Co-operation with the Economies in Transition OECD 1995.
- _____ Post-privatization ownership structure and competition. The Mont Pelerin Society Meeting, Vienna, September 1996.
- _____ (2002a), Východiska, cíle a principy provedení kupónové privatizace. In *Kupónová privatizace. Ekonomika, právo a politika*. Praha, CEP 2002, č. 13.
- _____ (2002b), Nedokonalosti trhu a jejich řešení. In *Ekonomika, právo a politika*. Praha, CEP 2002, č. 19.

Příloha

SVETOZAR PEJOVICH – základní údaje

Vzdělání

1963 Ph.D. in Economics, Georgetown University
1955 LL.B., University of Belgrade

Aktuální postavení

Professor of Emeritus, Texas A&M University, College Station, Texas
Senior Research Fellow, International Centre for Economic Research, Torino, Italy

Literatura

Autor knih

- 1966 *The Market-Planned Economy of Yugoslavia*, University of Minnesota Press
- 1979 *Fundamentals of Economics; A Property Rights Approach*, The Fisher Institute (English and Spanish)
- 1979 *Life in the Soviet Union: A Report Card on Socialism*, The Fisher Institute
- 1990 *The Economics of Property Rights: Towards a Theory of Comparative Economic Systems*, Kluwer, Academic Publishers, Dordrecht, Netherlands
- 1995 *Economic Analysis of Institutions and Systems*, Kluwer, Academic Publishers, Dordrecht, Netherlands

Editor sborníků

- 1974 *The Economics of Property Rights*, Ballinger Publishing Co. (koeditor: E. Furubotn)
- 1982 *Economic and Philosophical Foundations of Capitalism*, D. C. Heath Co.
- 1987 *Socialism: Institutional, Philosophical and Economic Issues*, Kluwer Academic Publishers (editor)
- 1997 *The Economic Foundations of Property Rights*, Edward Elgar Publishing
- 1999 *The Economics of Property Rights*, in the *International Library of Critical Writings in Economics Series*, Edward Elgar Publishing

Autor příspěvků do sborníků

- 1975 *The Labor-Managed Firm and Bank Credit, Planning in Soviet-Type Economies*, Cambridge University Press. J. Thornton, editor
- 1975 *Property Rights and Economic Theory*, (with E. Furubotn) *Recent Advances in Economics*, Irwin. R. Fels and J. Siegfried, editors
- 1975 *The Firm, Monetary Policy and Property Rights in a Planned Economy*, Reader on Self-Governing Socialism, International Press. B. Horvat, editor
- 1976 *The Concept of Property Rights*, *New Frontiers in Economics, Public Choice*. G. Tullock, editor

- 1976 The Soviet Union and Eastern Block Countries," *Economic Planning*, Institute for Contemporary Studies. L. Chickering
- 1983 The Development of Property Rights," *Readings in the Economics of Law*, Oxford University
- 1991 Economic Changes in Eastern Europe, *Freiheit-Ordnung-Verantwortung*, European Forum 1990, Alpa-ch, Aus-tria. O. Molden
- 1992 Quo Vadis Eastern Europe," *The Market Solution to Economic Development in Eastern Europe*, Edwin Mellen Press, New Jersey. R. McGee
- 1993 Institutions, Nationalism and The Transition Process in Eastern Europe," *Liberalism and the Economic Order*, Cambridge University Press and Social Philosophy and Policy Center. E. Paul
- 1995 Property Rights and the Behavior of the Firm in a Socialist State," *Producer Cooperatives and Labor-Managed Systems*, Edward Elgar Publishing, UK. D. Prychitko and J. Vanek
- 1996 The Market for Institutions Vs The Strong Hand of The State", *Economic Institutions, Markets and Competition*, Edward Elgar Publishing, UK. B. Dallago and L. Mittone, editors
- 1999 Law, Tradition and Liberalism in Practice: Quo Vadis, Eastern Europe," *The Meaning of Liberalism-East and West*, CEU Press. Z. Suda and J. Musil

Autor odborných článků

- 1969 Liberman's Reforms and Property Rights in the Soviet Union, *Journal of Law and Economics*, 12, April
- 1970 Property Rights and the Behavior of the Firm in a Socialist State, *Zeitschrift fur Nationalökonomie*, 30, Fall (with E. Furubotn)
- 1971 Towards a General Theory of Property Rights, *Zeitschrift fur Nationalökonomie*, 31, Spring
- 1972 Towards an Economic Theory of the Creation and Specification of Property Rights, *Review of Social Economy*, 30, September
- 1972 Property Rights and Economic Theory: A Survey of Recent Literature, *Journal of Economic Literature*, 10, September (with E. Furubotn)
- 1973 Alchian's and Demsetz's Property Rights Paradigm, *Journal of Economic History*, 33, March
- 1973 The Evolution of the Yugoslav Firm, 1965-72, *Journal of Law and Economics*, 16, October (with E. Furubotn)
- 1980 The Costs of Codetermination, *Review of Social Economy*, 38, December
- 1982 Karl Marx, Property Rights School and the Process of Social Change, *Kyklos*, 35, Fall
- 1983 Origins and Consequences of Alternative Property Rights, *Journal of Public Finance and Public Choice*, 3
- 1984 The Incentive to Innovate Under Alternative Property Rights, *Cato Journal*, 4, Fall
- 1987 Freedom, Property Rights and Innovation in Socialism," *Kyklos*, 40, Winter
- 1989 Liberty, Property Rights and Innovation in Eastern Europe, *Cato Journal*, 9, Summer
- 1990 A Property Rights Analysis of Perestroika, *Communist Economies*, 2, Summer
- 1992 A Property Rights Analysis of the Inefficiency of Investment Decisions by Labor-Managed Firms, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 148, March
- 1992 Why Has the Labor-Managed Firm Failed?, *Cato Journal*, 12, Fall
- 1992 Quo Vadis Eastern Europe: A Property Rights Analysis, *Journal of Public Finance and Public Choice*, 10, October-December
- 1994 The Market for Institutions Vs Capitalism by Fiat: The Case of Eastern Europe, *Kyklos*, 47, December
- 1997 Law, Tradition, and the Transition in Eastern Europe, *The Independent Review*, 2, September
- 2001 From Socialism to the Market Economy: Postwar West Germany Versus Post-1989 East Bloc, *The Independent Review*, 5, June
- 2003 Understanding the Transaction Costs of Transition: It's the Culture, Stupid, *Review of Austrian Economics*, 16, December
- 2005 On the Privatization of „Stolen Goods“ in Central and Eastern Europe. *The Independent Review*, 2, Fall
- 2006 The Uneven Results of Institutional Changes in Central and Eastern Europe: The Role of Culture, *Social Philosophy and Policy*, 23, No 1.

A POLEMIC WITH SVETOZAR PEJOVICH ON THE TRANSFORMATIONAL, I.E. NON-CLASSICAL PRIVATIZATION

Václav Klaus, President of the Czech Republic, Pražský hrad, CZ – 119 08 Praha 1
(e-mail: linda.martynkova@hrad.cz),

Dušan Tříška, Chairman of the Board, FSP/CD-F, Klimentská 1, CZ – 110 15 Praha 1
(e-mail: dtriska@fsp.cz)

Abstract

The authors critically discuss some of the theses of Svetozar Pejovich from his article On the Privatization of „Stolen Goods“ in Central and Eastern Europe. The Independent Review, v. X, N. 2, Fall 2005, s. 209-229. ISSN 1086– 653.

Their polemic can be summarized as follows:

(1) According to Pejovich, the “carriers of the institutional restructuring” relied solely on the neo-classical (“text-book”) economics. The authors reply that at least in their country also the *New Institutional School*, *Austrian Economics* and *Public Choice* were well known and broadly applied.

(2) Pejovich seems to confuse privatization of an individual enterprise with the privatization of the society as a whole, i.e. the actual task of the governments. While the former may seek for an optimal owner, the latter is assigned “only” to launch the initial market for ownership rights.

(3) Pejovich seems to believe that governments could have controlled the exact sequencing of their transformation steps and measures. By contrast, the authors stress the extreme spontaneity of the real-life developments and absurdity of the attempts to postpone, e.g., privatization – freeze it till some optimal legal frame emerges and-or is installed.

(4) As to the Pejovich’s de-communisation, the authors speculate that he may have generalized the Yugoslav experience, where the communists could have shared their Party’s *titoistic* ideology. Contrariwise, the membership of a typical Czech communist was never based on the ideology and thus represented nothing about his/her post-communist concepts.

(5) As to the Pejovich’s own proposal “how to do it”, the authors stress, again, its unrealistic nature, as what the proposal requires in fact is nothing less than to (a) accurately value thousands of state-owned enterprises, (b) rationally restructure them physically and financially, (c) offer and sell them at a correct price and (d) fairly divide the proceeds among its citizens. To the authors of this polemic, a task of this magnitude is beyond capacity of anybody, not to mention governments, least of all the post-communist ones.

Keywords

transformation, communism, privatization, institutional restructuring, property rights, main-stream economics, public-choice

JEL Classification

P2, P20, P26, P31